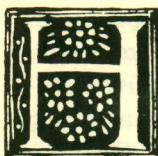

Χρήστου Γιανναρᾶ

"Εθνος, Λαός, Ἐκκλησία

καταδίκη τοῦ ἐθνοφυλετισμοῦ ἀπὸ τὴν Σύνοδο τῆς Κωνσταντινουπόλεως τοῦ 1872 μοιάζει νὰ ἔχει μεταβληθεῖ σήμερα σὲ «κεφαλὴν κριοῦ» γιὰ τὴ συντριβὴ τῶν διαιρέσεων ποὺ ταλαιπωροῦν τοὺς Ὁρθοδόξους, ίδιαίτερα στὴν «διασπορά» τους.

Νὰ θυμίσω ὅτι ή ἀπόφαση αὐτὴ τῆς Συνόδου εἶχε συγκεκριμένη ίστορικὴ ἀφορμή: Ἀφοροῦσε στὶς ἀξιώσεις τῶν Βουλγάρων, ποὺ ἀποτελοῦσαν τότε τμῆμα τοῦ πληθυσμοῦ τῆς ἑνιαίας Ὁθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, νὰ ἐγκαταστήσουν στὴν Κωνσταντινούπολη Ἐξαρχο, ὡς κεφαλὴ καὶ ἐκπρόσωπο αὐτόνομης βουλγαρικῆς ἐκκλησίας καὶ ἱεραρχίας. Τὴν αἰτιολόγηση τῆς ἀξιώσης τὴν βάσιζαν στὸ γεγονός ὅτι οἱ βουλγαρικοὶ ὁρθόδοξοι πληθυσμοὶ ἀποτελοῦσαν ἔχωριστὴ ἐθνοφυλετικὴ πραγματικότητα — μὲ γλώσσα, παράδοση καὶ ίστορία ποὺ τοὺς προσέδιδε ίδιαίτερη καὶ προφανὴ συλλογικὴ ταυτότητα.

Ἡ Σύνοδος ἀντέδρασε μὲ ἐκπληκτικὴ γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἐκκλησιολογικὴ εὐαισθησίᾳ, ὑπερασπιζόμενη τὴν θεμελιώδη γιὰ τὴν εύχαριστιακὴ συγκρότηση τῆς Ἐκκλησίας ἀρχῆ: νὰ ἀποκλείεται ἡ ὑπαρξη δύο ἐπισκόπων σὲ μία καὶ τὴν ίδια πόλη — «ἴνα μὴ ἐν τῇ πόλει δύο ἐπίσκοποι ὠσιν» (Ἡ Κανὼν τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου). "Αν ἡ Ἐκκλησία δὲν εἶναι ἀπλῶς μιὰ ὥρησκευτικὴ κοινότητα ποὺ προσδιορίζεται οὐσιωδῶς ἀπὸ τὴ φυλετική, γλωσσικὴ καὶ πολιτιστική τῆς ὄμοιογένεια — ἀν ἡ Ἐκκλησία, ὡς εύχαριστιακὸ καταρχὴν γεγονός, συγκροτεῖ τὸν τρόπο «ἄνωθεν γέννησης» τοῦ κτιστοῦ στὴ ζωὴ τοῦ ἀκτίστου, τότε ὁ γεννήτορας (πατέρας καὶ ποιμένας) δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ είναι ἔνας, «εἰς τύπον καὶ τόπον Χριστοῦ». Γιατὶ ὅπου ὁ πατέρας, ἐκεῖ καὶ τὰ «φωτόμορφα» τέκνα, «ὅπου ὁ Ἐπίσκοπος, ἐκεῖ καὶ ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία». Ἡ ἐκκλησιαστικὴ καθολικότητα δὲν εἶναι οὕτε γεωγραφική, οὕτε διεθνιστική, ἀλλὰ καθολικότητα τοῦ καινοῦ τρόπου τῆς ύπαρξεως: ὅταν ἡ

ύπαρξη ἀντλεῖται ὅχι ἀπὸ τὴν θνητὴν φύσην, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ζωοποιὸν χάρη τῆς ἀγαπητικῆς σχέσης.

Μιὰ τέτοια γρηγοροῦσα ἐκκλησιολογικὴ συνείδηση δὲν μαρτυρεῖται τὴν ἐποχὴν τῆς Συνόδου ποὺ καταδικάζει τὸν ἐμνοφυλετισμό. Οὕτε σὲ κείμενα τῆς ἐποχῆς, οὔτε στὴν πρακτικὴ τῶν ὁρθόδοξων Πατριαρχείων. Καὶ μόνον ἡ εὐρύτατη ἐμπέδωση τοῦ θεσμοῦ τῶν «τιτουλαρίων» ἐπισκόπων καὶ μητροπολιτῶν, προδίδει τὴν καθολικὴν ψιθύτησην τῆς βατικάνειας προτεραιότητας τοῦ «διοικεῖν» ἔναντι τοῦ «ποιμαίνειν». «Ομως, οἱ πιθανὲς ίστορικὲς σκοπιμότητες ποὺ προκάλεσαν τὴν ἀπόφασην τῆς Συνόδου τοῦ 1872, δὲν μειώνουν τὴν καίρια ἐκκλησιολογικὴν σημασίαν καὶ μαρτυρίαν της, ἀφοῦ «εἴτε προφάσει, εἴτε ἀληθείᾳ, Χριστὸς καταγγέλλεται» (Φιλιπ. 1,18).

Θεμελιώδης προϋπόθεση —ὅρος ἡ κανόνας— τοῦ ὑπαρκτικοῦ χαρακτήρα τῆς ἐκκλησιαστικῆς καθολικότητας, εἶναι ἡ ἀναγνώριση μιᾶς ἐπισκοπῆς καὶ ἐν δὲ τοῦ ἐπισκόπου σὲ κάθε γεωγραφικὴν περιφέρεια. Άλλὰ αὐτὴ ἡ προϋπόθεση ἀναφέρεται σὲ ἐπίσκοπον πατέρα καὶ ποιμένα τοῦ εὐχαριστιακοῦ σώματος, ὅχι σὲ ἐπίσκοπον διοικητή. Οὕτε ἐκδέχεται τὰ μέλη τοῦ εὐχαριστιακοῦ σώματος ὡς ἀπόδοσωπα ἄτομα, δίχως ίστορικὴ σάρκα φυλετικῆς καταγωγῆς, γλώσσας, πολιτισμοῦ. Ό κίνδυνος νὰ ἐκληφθεῖ ἡ «ἀρχὴ» τῆς ὑπαρξῆς ἐν δὲ τοῦ ἐπισκόπου σὲ κάθε γεωγραφικὴν περιφέρεια μὲ τὴν βατικάνειαν πάλι ἐκδοχὴ τῆς ισοπεδωτικῆς ἔξομοιώσης τῶν πιστῶν, παραμονεύει πάντοτε, καὶ ἴδιαίτερα σήμερα στὶς χῶρες τῆς ὁρθόδοξης διασπορᾶς: Πολὺ συχνά, ὁ Ή' κανόνας τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἐπισείται γιὰ νὰ ἐπιβάλει ἐπιχώριο ἐπίσκοπο ἐκ τῶν ἑκασταχοῦ γηγενῶν ὡς κεφαλὴ καὶ διοικητὴ τῶν ἀπὸ διαφορετικὲς ὁρθόδοξες χῶρες μεταναστῶν.

Εἶναι παραβίαση τῆς ὁρθόδοξης ἐκκλησιολογίας ἡ ἀνάγκη τῶν μεταναστῶν τῆς διασπορᾶς νὰ τελοῦν τὴν Εὐχαριστίαν στὴ μητρικὴ γλώσσα τῶν βιωματικῶν τους ἐμπειριῶν, καὶ μὲ ποιμένα ποὺ κοινωνεῖ μαζί τους τὶς ἕδιες ἐθιμικὲς τοπικὲς παραδόσεις;

Γιὰ νὰ ἀπαντήσουμε στὸ ἐρώτημα, πρέπει νὰ διασαφηνίσουμε τὴν σχέση ἀνάμεσα στὰ τρία πραγματικὰ δεδομένα: ἔθνος, λαός, Εκκλησία.

Νὰ θυμηθοῦμε ὅτι ἡ Ἐκκλησία δὲν εἶναι ἀπόδοσωπο σύνολο ὀπαδῶν μιᾶς διεθνοῦς ἰδεολογίας. Εἶναι τὸ πότισμα τῆς ψυχῆς τοῦ άρχοντος: στὰ ίστορικὰ πρόσωπα ποὺ τὴν συγκροτοῦν. Αὐτὸς τὸν καινὸ τρόπον ὑπάρξεως τὸν ἐγκαινίασε ἡ παρέμβαση τοῦ Θεοῦ μέσα στὴν Ιστορία, παρέμβαση συγκεκριμένου ίστορικοῦ προσώπου —Χριστὸς Ιησοῦς— μὲ συγκεκριμένη ἔθνική, φυλετική, γλωσσική καὶ πολιτιστική καταγωγή.

Ἐτοι καὶ κάθε ἔκτοτε πραγμάτωση τοῦ χριστολογικοῦ πρωτοτύπου τῆς ὑπαρξῆς σὲ κάθε ἐπιμέρους εὐχαριστιακὴν κοινότητα, ἔχει ἐπίσης συγκεκριμένη ίστορικὴ σάρκα: ἔθνική, φυλετική, γλωσσική, πολιτιστική. Τὸ εὐαγγέλιο τῆς Ἐκκλησίας δὲν εἶναι ἰδεολόγημα ποὺ τὸ υἱοθετοῦ-

με σάν «έποικοδόμημα» στὴν πρακτικὴ τοῦ βίου μας, πρακτικὴ διαφοροποιημένη ἀνάλογα μὲ τὶς τοπικὲς παραδόσεις καὶ τὸν πολιτισμό. Τὸ εὐαγγέλιο σαρκώνεται στὴν πρακτικὴ τοῦ βίου καὶ μόνο σαρκωμένο συνιστᾶ τὸ πόντον τῆς ψάριας.

Ἐπομένως ὁ λαός —δχι ὡς ἀφηρημένη ἔννοια τῶν κοινωνιολογικῶν ἐγχειριδίων, ἀλλὰ ὡς σύνολο ἰστορικῶν προσώπων μὲ κοινὴ πρακτικὴ τοῦ βίου— συνιστᾶ τὴν ἰστορικὴν σάρκα τῆς Ἐκκλησίας, τὴν σάρκα τοῦ εὐαγγελίου τῆς σωτηρίας. Κάθε παραθεώρηση ἢ ύποβάθμιση αὐτῆς τῆς ἀλήθειας ἀλλοτριώνει τὸν φεατικὸν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐμπειρίας σὲ ἴδεολόγημα ἀτομικῶν «πεποιθήσεων» καὶ σὲ γενικευμένη ἀπρόσωπη ἡθική. Κάθε λαός, μὲ τὰ ἐθνοφυλετικά του χαρακτηριστικά, τὴν γλώσσα του καὶ τὴν πολιτιστική του ἴδιαιτερότητα, συγκροτεῖ τὸ σῶμα τῆς εὐχαριστιακῆς καθολικότητας, πραγματώνοντας τὸ καθολικὸν μέσα απὸ τὸ ἐπιμέρους τοῦ υπόστασης καὶ συγκριτικά τὸν οἶκον τοῦ πολιτισμοῦ: μὲ τὴν γλωσσικὴν σάρκα τῆς δικῆς του ποίησης, τῆς δικῆς του μουσικῆς καὶ ζωγραφικῆς παραδοσῆς, τῆς δικῆς του ἀσκητικῆς γραμματείας.

“Ομως, αὐτὴ ἡ πραγμάτωση τοῦ καθολικοῦ μέσα απὸ τὸ ἐπιμέρους καὶ συγκεκριμένο (ὅπως καὶ στὴ σχέση τοῦ κάθε ἀνθρώπινου προσώπου μὲ τὴν ἐκκλησιαστικὴν κοινωνίαν τῶν προσώπων) εἶναι ἔνα δύσκολο ἄθλημα αὐτοπαραίτησης καὶ αὐτοπροσφορᾶς. “Οσο περισσότερο ἔνας λαός, φορέας καὶ ἐνσαρκωτής μιᾶς ἐθνοφυλετικῆς πολιτιστικῆς παραδοσῆς παραιτεῖται απὸ τὴν «ἐγωιστικὴν» κατοχύρωση τῆς ἴδιαιτερότητάς του, τόσο εὐρύτερη καθολικότητα ἀποκτά ἡ παραδοσή του.

Χαρακτηριστικὸν παράδειγμα ὁ Ἑλληνισμός, ποὺ ζεῖ ἐνεργητικὰ μεταμορφώνοντας δυναμικὰ τὴν Ἰστορία, ὅταν ἀρνεῖται τὴν φυλετικὴν τοῦ ὑπόστασην, ὅταν πεθαίνει σὰν ἰστορικὸν σχῆμα, γιὰ νὰ ξήσει στὶς διαστάσεις τῆς πνευματικῆς του καθολικότητας. “Ο, τι ὀνομάστηκε παρεφθαρμένα «Βυζαντίο» εἶναι ὁ θρίαμβος τῆς ἐλληνικῆς καθολικότητας, ἔνας θρίαμβος σταυρικός: ‘Ἡ γεωγραφικὰ καὶ κρατικὰ ἀνύπαρκτη Ἑλλάδα ἔδωσε τὴν ἰστορικὴν σάρκα στὴν «κατὰ τὴν οἰκουμένην» καθολικὴν Ἐκκλησίαν. Καὶ ἀπὸ αὐτὴ τὴν σάρκωση προέκυψε ἔνας πολιτισμὸς ποὺ ἀντιπροσωπεύει δυνατότητες ζωῆς πάντοτε ἐπίκαιρες. ‘Ἡ δραματικὴ λατρεία, οἱ ὅροι τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ἡ ἐκκλησιαστικὴ εἰκονογραφία, εἶναι συγκεκριμένες φανερώσεις τῆς ἐλληνικῆς καθολικότητας, ἀλλὰ μιᾶς ἐλληνικότητας ποὺ ἔχει αὐθυπερβαθεῖ, ἔχει ἀρνηθεῖ τὴν φυλετική, συχνὰ καὶ τὴν γλωσσική τῆς ὑπόστασην.

‘Αντίθετα, ὁ φραγκικὸς ἐθνοφυλετισμὸς στὸν εὐρωπαϊκὸν μεσαίωνα, διεκδικώντας τὴν πολιτιστικὴν καὶ πολιτικὴν ἀνάδειξην καὶ ἐπιβολὴν του, μεταποιήθηκε σὲ αἴρεση-μέροισμα τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, μὲ ἀξιώσεις διεθνιστικῆς-γεωγραφικῆς πιὰ μόνο καθολικότητας. Τὸ ἕδιο καὶ ὁ πανσλαβικὸς ἐθνοφυλετισμός, ποὺ ὅμως ἀνακόπηκε βίαια στὶς διεκδικήσεις του ἀπὸ τὴν λαϊλαπτα τῶν μεταρρυθμίσεων τοῦ Μεγάλου Πέτρου

καὶ στὴ συνέχεια ἀπὸ τὸν Λένιν, προτοῦ προλάβει νὰ μερίσει καὶ διασπάσει τὴν ἐκκλησιαστικὴ καθολικότητα.

Ἡ καθολικότητα τῆς κάθε τοπικῆς Εὐχαριστίας εἶναι τὸ μέτρο καὶ τὸ κριτήριο γιὰ τὴ θέση καὶ τὸν ρόλο τοῦ ἐθνοφυλετισμοῦ μέσα στὰ ὅρια τῆς «κατὰ τὴν οἰκουμένην» Ἐκκλησίας. Ἐνσαρκος στὸ λαϊκὸ εὐχαριστιακὸ σῶμα ὁ ἐθνοφυλετισμός (ώς γλώσσα, πολιτισμός, παράδοση) σώζει τὸν ρεαλισμὸ τοῦ καινοῦ τρόπου τῆς ύπαρξεως ἀπὸ τὴν ἀλλοτρίωσή του σὲ ἀφηρημένη ἰδεολογία. Ἀλλὰ μὲ τὴν προϋπόθεση τῆς εὐχαριστιακῆς δυναμικῆς, δηλαδὴ τῆς αὐτοπαραίτησης καὶ αὐτοπροσφορᾶς.

Ἄφετηρία καὶ ὅρος τῆς εὐχαριστιακῆς αὐθυπέρβασης τοῦ ἐθνοφυλετισμοῦ εἶναι τὸ πρόσωπο τοῦ ἐπισκόπου πατρὸς καὶ ποιμένα. Στὸ ποσοστὸ ποὺ ὁ ἐπίσκοπος αὐτοκαταργεῖται ως διοικητὴς καὶ ἐθνοφυλετικὸς «δεσπότης», γιὰ νὰ λειτουργήσει ως πατέρας καὶ ποιμένας τοῦ ὄλου σώματος, ἡ εὐχαριστιακὴ δυναμικὴ τῆς αὐτοπαραίτησης καὶ αὐτοπροσφορᾶς ἔχει τὴν ὁρατὴ «κανονική» τῆς ἔκφραση.

Εἶναι καιρός, λοιπόν, νὰ ξαναγυρίσουμε μὲ συνέπεια στὴν ἐφαρμογὴ τοῦ Ἡ' κανόνα τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἀποκαθιστώντας ἔναν μόνο ἐπίσκοπο σὲ κάθε τοπικὴ Ἐκκλησία. "Αν ὁ ἐπίσκοπος ὑπερβαίνει τὴν ἐθνοφυλετικὴ του ταυτότητα ως πατέρας καὶ ποιμένας, τότε ἡ ἐθνοφυλετικὴ ἴδιαιτερότητα μπορεῖ νὰ διασώζεται στὸ σῶμα τῆς ἐνορίας καὶ στὸν πρεσβύτερο-ποιμένα της. Ἔνας ἐπίσκοπος τοῦ ὄλου σώματος, μὲ πρεσβυτέρους καὶ ἐνορίες διαφορετικῶν ἐθνοφυλετικῶν παραδόσεων.

΄Αλλὰ αὐτὴ ἡ ἀπλούστατη πρόταση περι-γράφει ἔνα ἄθλημα καὶ κατόρθωμα δισεπίτευκτης εὐαγγελικῆς γνησιότητας καὶ ἐκκλησιολογικῆς αὐθεντικότητας.

